

XXII Triennale di Milano

Broken Nature: Design Takes on Human Survival

1. 3. – 1. 9. 2019

Lokacija: Palazzo della Triennale, Milano

ALUO / SLOVENSKI PAVILJON

Prvi osnutek koncepta in opisa projekta je pod mentorstvom doc. dr. Barbare Predan v letnem semestru 2018 pripravilo 11 študentov podiplomskega študija industrijskega oblikovanja na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani: Ajda Bertok, Žiga Hančič, Marko Ježek, Jernej Kapus, Julija Karas, Tamara Lašič Jurković, Ambrož Močnik, Valentina Repenšek, Gal Rančigaj, Mihaela Romanešen in Hana Železnik.

Nadgranjo vsebinskega opisa projekta sta pripravili: Tamara Lašič Jurković in Valentina Repenšek.

Besedilo uredila: Barbara Predan

Koncept

Misliti pogoje našega časa

Zlomljena narava je rezultat naše zlomljene človeške narave.

Človeška narava stremi k zadovoljevanju temeljnih potreb. Načini, kako jim zadostiti (pogosto ustvarjenim umetno), pa so se skozi čas spreminjali, s tem pa tudi dolgoročni učinki naših dejanj na druge in drugo.

Če je človek z okoljem najprej manipuliral na način evolucijsko stabilne strategije (vse, kar se je črpalo in je nastajalo, se je sproti *usklajevalo* s sistemom kot celoto; ravnovesje je bilo še naprej vzpostavljeno prek nevidnih zakonov narave ter spontanega ustvarjanja simbiocena), kot to opiše Richard Dawkins (2006), pa od razsvetljenstva dalje – sledeč Clivu Dilnotu (2017) in Tonyju Fryju (2012) – produciramo z zanikanjem svoje sonaravne soodvisnosti od narave. Še več, namesto da bi svoja dejanja *usklajevali* s sistemom kot celoto, se premikamo v smeri antropocentrizma, v smeri prevlade in uničevanja narave okoli nas in v nas.

In to čeprav je narava edini celovit sistem, ki zadovoljuje človekove potrebe in je v svojem delovanju avtonomen. Gre za sistem, ki zavrača nesmiselne meje, ki jih je vzpostavil človek (na zemljevidih, v družbi, v glavah), saj so te le izraz človeške težnje po premoči, nadvladi. Ne glede na umetno vzpostavljene meje se posledice delovanja pod silo avtoritet kažejo na celotnem planetu Zemlja.

Prepričanja, vzgoja in izobrazba so nas pripeljali do točke, ko obstoječe družbene in ekonomske sisteme nekritično jemljemo za svoje in se ne sprašujemo o njihovi smiselnosti in kredibilnosti. Smo del sistema, ki zahteva nenehno rast na planetu, ki je končen in ne raste. In kar je še huje, čeprav zelo dobro vemo, da je sistem, ki deluje na račun narave, obsojen na propad, se večina našega delovanja ne spremeni. Če smo natančnejši, na propad smo obsojeni kot vrsta, saj se s svojo *zlomljeno človeško naravo* večinoma sploh ne ukvarjamo.

Da bi to vendarle začeli misliti in posledično reševati drugače, si prizadevamo za sočutno, spekulativno mislečo družbo, ki temelji na enakosti. Družbo, ki ne sledi, ampak se preizprašuje in načrtuje. Družbo, ki zna prisluhniti tistim in videti vse tisto, kar je v družbi podrejeno, marginalizirano, izločeno, zavrženo. Zaradi svojega ranljivega položaja imajo te skupine večjo sposobnost empatije od povprečnega privilegiranega posameznika.

Tvorijo pa tudi izjemen potencial drugačnega, spregledanega delovanja v gradnji participatornih solidarnostnih skupnosti. Spodbujajo k oblikovanju posameznikov, skupin in širše javnosti, ki se pred vsakim nadaljnjim korakom, razmišljajoč o prihodnosti, spekulativno preizprašuje in načrtuje učinke lastnega delovanja. Govorimo o družbi, ki empatije ne vidi kot šibkost, ampak kot moč pri celjenju *zlomljene človeške narave* in kot temelj za oblikovanje rešitev, ki nam bodo omogočile prihodnost.

Zato verjamemo, da ima človek s svojimi dejanji ne le moč destrukcije, temveč tudi zmožnost regeneracije. Ima sposobnost ne le obnavljati, ampak vrniti naravi več, kot je od nje prejel. Da bi to dosegli, moramo spremeniti način življenja in delovanja. Spremeniti moramo svoj vsakdan, svoj odnos do sveta, svoje vrednote in svojo naravo. Skrajni čas je, da začnemo misliti pogoje našega časa, saj nam bo šele to omogočilo videti, kaj nas določa, kaj nam kot vrsti omogoča preživetje. Še več, prek njih bomo prepoznali možnosti in zmožnosti za naše drugačno delovanje.

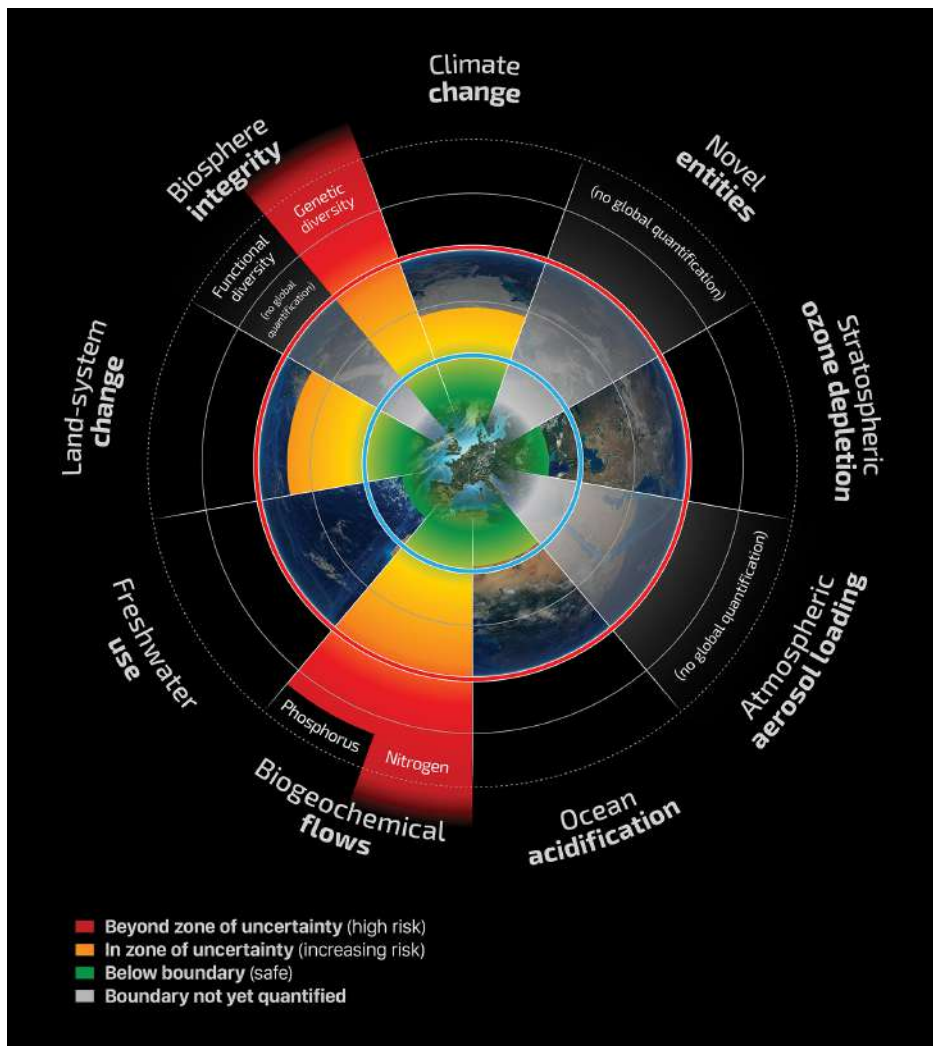
Možnosti in zmožnosti

V projektu *Misliti pogoje našega časa* kažemo prav na zadnje: možnosti in zmožnosti, kako delovati drugače.

Drugačno delovanje utemeljujemo na predpostavki, da mora prihodnost proizvodjanja vsega, kar danes po navadi označujemo kot umetno – torej procesa, ki ga poznamo pod izrazom oblikovanje – postati nekaj *naravnega*. Narava na podlagi evolucije, ki je potekala več milijonov let, ponuja preizkušene in utečene sisteme uravnoveženega delovanja. Prinaša sisteme, ki so povsem trajnostni, samozadostni in funkcionalni.

V mislih imamo mikorizo, polinacijo, evapotranspiracijo, simbiozo. A s predlaganim ne vzpostavljamo golega posnemanja naravnih procesov, temveč gradimo na prenosu razumevanja delovanja naravnih procesov, načinov vzpostavljanja in vzdrževanja ravnovesja. Pri čemer je naš cilj poiskati odgovore na vprašanja, ki jih med drugim pred nas postavljajo avtorji knjige *Take back the Economy* (2013): kako ustvarjamo in ohranjamo planetarne in intelektualne dobrine? Koliko in kaj potrebujemo za svoje osebno, družbeno in ekološko preživetje? Na podlagi česa smo si prisvojili presežke, kako jih distribuiramo in kako jih lahko povrnemo nazaj ali jih investiramo v svojo prihodnost?

Kot pomoč pri iskanju odgovorov na zgornja vprašanja in predvsem s ciljem vzpostavljanja novih meril za vrednotenje oblikovanja se v projektu naslanjamo na devet planetarnih meja (slika 1). Te je 28 znanstvenikov pod vodstvom Johana Rockströma razvilo in oblikovalo leta 2009 v študiji na temo razumevanja ekosistemov in njihove soodvisnosti s človeškimi aktivnostmi. Torej tistimi, za katere vemo, da čezmerno izčrpavajo naravne vire, preobremenjujejo okolje in zmanjšujejo zmogljivosti planetarnih ekosistemov za preživetje prihodnjih generacij. Kot v študiji še dokažejo, vsaka od devetih planetarnih meja predstavlja vitalni sistem za vzdrževanje življenja, vse meje skupaj pa tvorijo tako imenovani *varni operativni prostor človeštva*. V novejši različici raziskave (Steffen et al. 2015) avtorji dokazujejo, da smo zaradi nevezdržnega izčrpavanja do leta 2015 prekoračili že štiri: podnebne spremembe, izguba biosferne integritete (izguba in izumrtje biotske raznovrstnosti), biogeokemične cikle dušika in fosforja ter spremembe zemljiškega sistema.

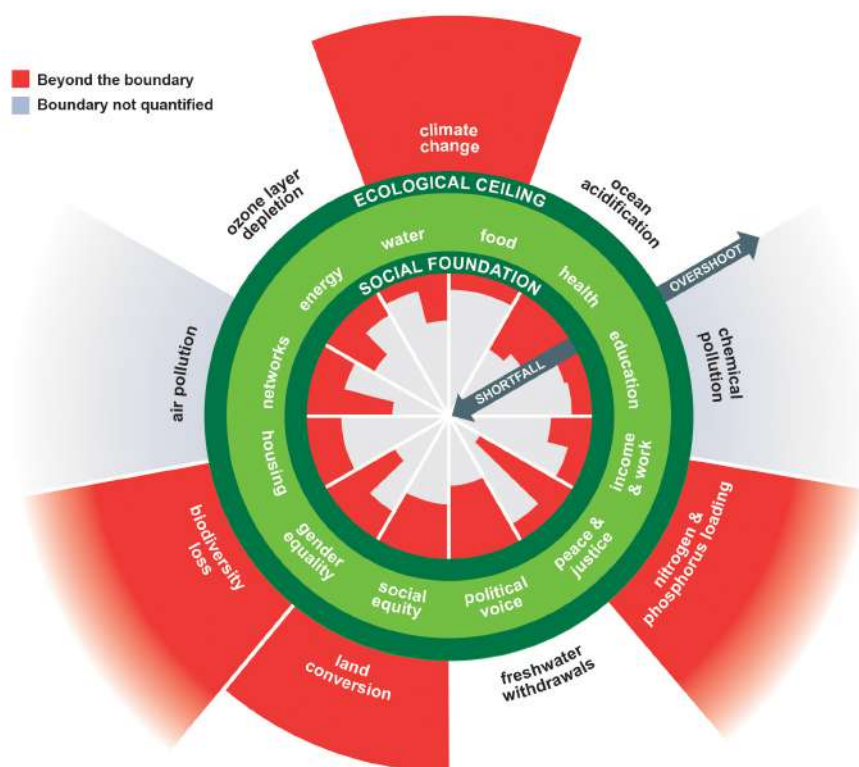
Slika 1: Planetarne okoljske meje: varni operativni prostor človeštva. Vir: Steffen et al., »Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet,« *Science*, 16. 1. 2015. Oblikovanje: F. Pharand-Deschênes/Globaia.

Ob naštetem pa se je pomembno zavedati, da je vseh devet mej pogosto v interakciji. John S. Dryzek (2018) opozori, da je prekoračitev ene planetarne meje toliko bolj nevarna, saj lahko to vodi do nepredvidljivih kvalitativnih posledic. Omenjena soodvisnost pa se ne konča zgolj med planetarnimi okoljskimi mejami. Danes že zelo dobro vemo, da okoljske problematike ne moremo ločiti od obstoječega družbenoekonomskega sistema. Zato je poleg omenjenih devetih planetarnih meja treba prepoznati tudi njihovo soodvisnost od družbenih temeljev. Prekoračitev katerekoli planetarne meje namreč neposredno ali posredno vpliva tudi na življenje ljudi.

Povedano drugače, gre za recipročnost. Zaradi naših (kapitalskih) nenasitnih aktivnosti se ruši ravnovesje ekosistemov, kar načinja varni operativni prostor človeštva in posledično se naš življenjski

prostor krha. Okoljskih težav zato ne moremo več naslavljanjati, ne da bi ob tem upoštevali tudi družbena vprašanja in se z njimi ob preoblikovanju sveta aktivno ukvarjali. Tako naravo kot ljudi izkorišča kapital, kljub temu pa je ta še vedno glavno merilo za vrednotenje naših dejanj.

Leta 2012 je Kate Raworth koncept devetih planetarnih meja združila z 11 družbenimi temami. Koncept je poimenovala *ekonomija ameriškega krofa*¹ zaradi novonastale oblike: ta na zunanji strani kroga omejuje okoljski strop (sestavljajo ga prej omenjene planetarne meje), na notranji pa družbena podstat. Prostor znotraj obroča pomeni ravnovesje med okoljem in družbo, *območje varnosti in pravičnosti*. Recipročnost in soodvisnost enega in drugega vidika se tudi tu jasno izrisuje. Če pri planetarnih mejah govorimo o presežnih vrednostih, pri družbenih, nasprotno, govorimo o njihovem pomanjkanju. Iz sheme, ki jo pred nas postavi Raworthova, lahko razberemo, da gre pri družbenih mejah za pomanjkanje v vseh kategorijah, to pa velja tako za razviti kot nerazviti svet (slika 2).

Slika 2: Ameriški krof družbenih in okoljskih omejitev planeta. Oblikovanje: Kate Raworth, 2017.

¹ Kate Raworth je izbrala ameriško obliko krofa zaradi luknje na sredini. Tako je ustvarila dve omejitvi, ki jima moramo kot družba slediti, če želimo preživeti. Ali kot to označi sama, ameriška oblika krofa z luknjo na sredini najbolje simbolizira radikalno nov kompas za človeštvo.

Iz zapisanega se jasno kaže, da se razumevanje naše soodvisnosti od narave in družbe razvija prepočasi. Šele s spremembo bi končno razumeli Buckminster Fullerjevo razlago bogastva. Opiše ga kot »našo organizirano sposobnost, da se učinkovito ukvarjamo z okoljem, da vzdržujemo našo zdravo regeneracijo in zmanjšamo tako fizične kot metafizične omejitve prihodnjih dni naših življenj« (Fuller 2016, 74).

Pričujoča razstava zato kaže izbrane projekte slovenskega oblikovanja, ki temeljijo na logiki evolucijsko stabilne strategije, na delovanju (*naravnega*) oblikovalca, ki za primarno skrb oblikovanja postavlja vrednoto optimalno urejenih odnosov znotraj obstoječega naravnega sistema vseh sobivajočih na planetu Zemlja. Namesto današnjega pristopa, pri katerem postavljamo tehnologijo nad naravo, na razstavi prikazujemo primere, pri katerih je sistem naravnega delovanja osnovni parameter našega oblikovanja. Ekonomija ameriškega krofa s planetarnimi mejami in družbeno podstatjo tvori kompas za naš projekt (in za celotno panogo oblikovanja). Kaže nam, s katerimi problemi se je treba začeti ukvarjati, kje je treba začeti regeneracijo za ponovno vzpostavitev trenutno izgubljenega ravnotežja. Hkrati pa tvori tudi merila za vrednotenje našega delovanja (in to ne samo v oblikovanju).

V čem se torej kaže inovacija našega razstavnega projekta? Kaže se v spremenjenem pristopu vzpostavljanja regenerativnega procesa oblikovanja in merilih vrednotenja oblikovanega. S kazanjem alternative ne razkrivamo le problematike obstoječih načinov oblikovanja, ampak ponujamo možnosti za njihovo preoblikovanje.

Gre torej za več kot očitno vzpostavitev alternative na videz prevladujoči dogmi kapitala. To pa kažejo tudi izbrani (v nadaljevanju predstavljeni) praktični primeri. Kažejo pot k nujnosti in možnosti upiranja obstoječi družbeni ureditvi in etablirani politiki. Kažejo na možnosti in zmožnosti nenehnega preizpraševanja obstoječega stanja in distanciranja od njega.

Reference

- Dawkins, Richard. 2006. *Sebični gen*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Dilnot, Clive. 2017. »Reasons to Be Cheerful, 1, 2, 3 ...* (Or Why the Artificial May Yet Save Us).« V *Design as Future-Making*, ur. Susan Yelavich in Barbara Adams, 185–197. London in New York: Bloomsbury Academic.
- Dryzek, John S. 2018. *Politika Zemlje. Okoljski diskurzi*. Ljubljana: Inštitut Časopis za kritiko znanosti.
- Fry, Tony. 2012. *Becoming Human by Design*. London in New York: Berg.

- Fuller, R. Buckminster. 2016. *Priročnik za vesoljsko ladjo Zemlja*. Ljubljana: Pekinpah.
- Gibson-Graham, J. K., Jenny Cameron in Stephen Healy. 2013. *Take Back the Economy. An Ethical Guide for Transforming Our Communities*. Minneapolis in London: University of Minnesota Press.
- Raworth, Kate. 2018. *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. London: Random House Business Books.
- Rockström, Johan, Will Steffen et al. 2009. »A safe operating space for humanity.« *Nature*, letnik 461, 24. 9. 2009: 472–475.
<https://doi.org/10.1038/461472a>.
- Steffen, Will, Katherine Richardson et al. 2015. »Planetary Boundaries: Guiding human development on a changing planet.« *Science*, letnik 347, 13. 2. 2015, št. 6223: DOI: 10.1126/science.1259855.